

**ПРОБЛЕМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ВАЛЮТНИХ КРЕДИТІВ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ І СПОЖИВЧИХ КРЕДИТІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

Анотація. В статті досліджено проблема виплат валютних кредитів на фоні непростой фінансової і політичної ситуації в державі та наслідки прийняття законопроекту «Про реструктуризацію кредитних зобов'язань з іноземної валюти в гривню».

Ключові слова: фінансова криза, позиковий капітал, валютний курс, кредитний договір, курсова різниця, конвертація, реструктуризація.

Постановка проблеми. Одним з найбільш очевидних способів уникнення дефіциту оборотних коштів для суб'єктів господарювання є отримання кредиту або займу. У цивільному законодавстві темі кредиту присвячено п. 2 глави 71 ЦК. За загальним визначенням (ст. 1054 ЦК) кредитний договір може бути укладений з банком або іншою фінансовою установою. За кредитним договором, позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти, а кредитор, відповідно – надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором. Кредитний договір повинен укладатися в письмовій формі, в іншому випадку він буде вважатися нікчемним.

Аналіз останніх публікацій. Галещук С. М., Веріга Г. В., Чехоцька Е. В., Сугоняко О. А.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. В умовах фінансової та політичної кризи, банківська система є ключовою ланкою, яка може забезпечити сталий розвиток реального сектору економіки та забезпечити добробут населенню. Тому дослідження стану та можливостей банківської системи є необхідною умовою реалізації економічних реформ в Україні.

Мета статті полягає в дослідженні можливостей банківської системи, виявленні тенденції її розвитку та загроз, що можуть виникати в наслідок неефективних рішень.

Викладення основного матеріалу. Основні засади щодо отримання кредиту для суб'єктів господарювання є «Положення про кредитування». Відповідно до п. 3 розділу 2 Положення «Про кредитування», затвердженого Постановою правління НБУ від 28.09.95 р. №246, кредити за строком використання поділяються на короткострокові (до 1 року), середньострокові (до 3 років) та довгострокові (понад 3 роки). Своєю чергою, відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» сума отриманого кредиту вважається зобов'язанням підприємства. Відповідно до п. 6 П(С)БО 11 «Зобов'язання», зобов'язання поділяються на такі види: довгострокові, поточні, забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів. Згідно з цим стандартом довгострокові кредити банків та середньострокові кредити у бухгалтерському обліку є довгостроковими зобов'язаннями, короткострокові кредити – поточними [6].

Порядок відображення операцій в іноземній валюті врегульовано П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів». Відображення на рахунках бухгалтерського обліку залежить від того, до якого з виду статей балансу (монетарних чи немонетарних) будуть відноситися валютні операції.

У момент первинного визнання операції в іноземній валюті відображаються в бухгалтерському обліку у гривнях шляхом перерахунку суми в іноземній валюті із застосуванням валютного курсу, що діяв на дату здійснення операції. Згодом валютний курс змінюється, що вимагає відповідного відображення статей балансу в іноземній валюті. Статті балансу згідно з нормами П(С)БО 21 поділяються на монетарні та немонетарні статті балансу.

Монетарні статті – статті балансу про грошові кошти, а також про такі активи і зобов'язання, які будуть одержані або сплачені у фіксованій (або визначеній) сумі грошей або їх

еквівалентів. До монетарних статей зі складу пасивів відносяться позиковий капітал, який має свою структуру (рис.1).

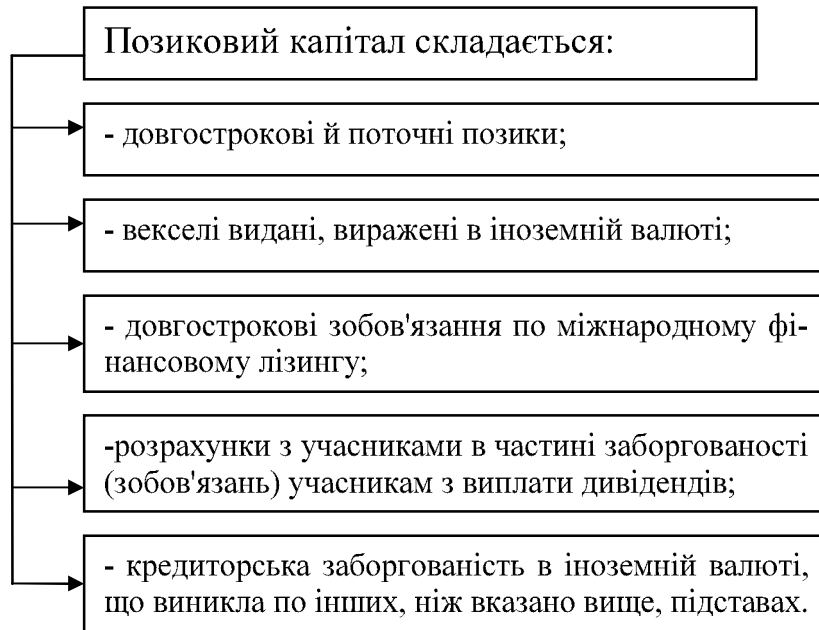

Рис. 1. Склад позикового капіталу

Монетарні статті при зміні валютного курсу підлягають перерахунку, оскільки вартість грошових коштів в іноземній валюті при зміні валютного курсу теж змінюється. Перерахунок монетарних статей проводять у випадках, що зображено на рисунку 2.

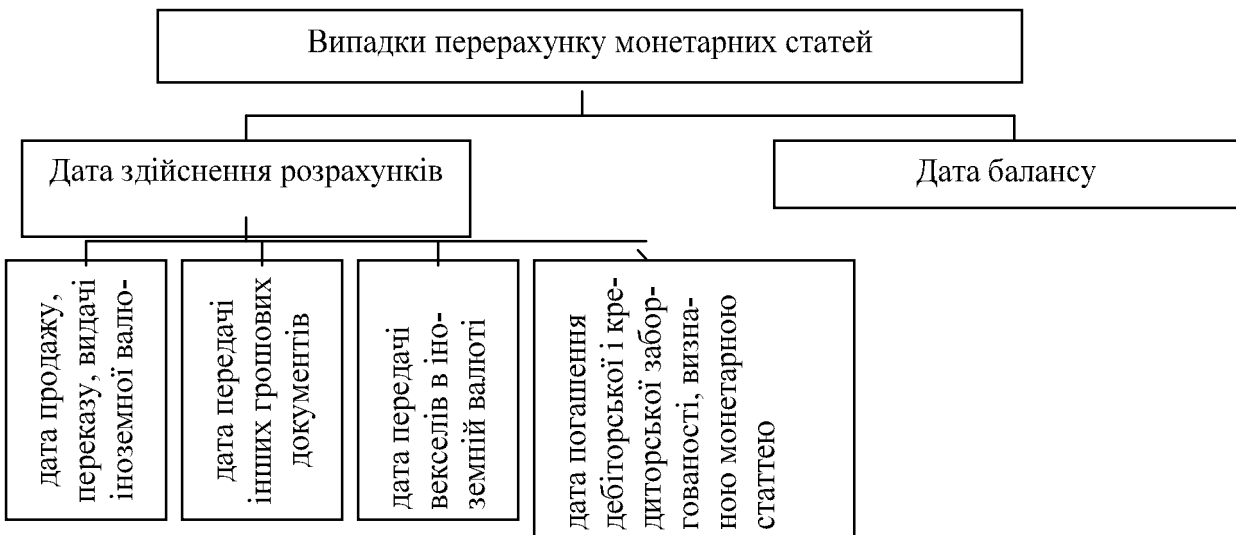

Рис. 2. Випадки перерахунку монетарних статей

Таким чином, відповідно до п. 4 сума кредиту, отриманого в іноземній валюті, вважатиметься монетарною статтею балансу. Це, своєю чергою, означає, що підприємству необхідно буде розрахувати курсові різниці на дату погашення частки кредиту та на дату складання балансу. Відповідно до п. 5 П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», суму кредиту, отриманого в іноземній валюті, необхідно відобразити за курсом НБУ, що діяв на дату його отримання [2].

Для погашення суми кредиту та відсотків за користування ним підприємство придбає валюту за комерційним курсом. Тому за цим курсом придбання валюти необхідно відобразити й на рахунках бухгалтерського обліку. Потім сума придбаної валюти визначається за

офіційним курсом НБУ, що діяв на дату її придбання. У результаті різниці між курсом, за яким підприємство придбало валюту, та офіційним курсом НБУ, що діяв на момент її придбання, виникне курсова різниця. Сума такої курсової різниці показується у складі інших операційних витрат підприємства або у складі інших доходів – залежно від того, від'ємною чи додатною буде така курсова різниця.

Погашення частини кредиту у валюті необхідно показувати за офіційним курсом НБУ, що діяв на момент погашення такої частини. У результаті різниці між офіційним курсом НБУ, що діяв на момент отримання кредиту, та курсом НБУ, що діяв на момент погашення частини кредиту, виникне курсова різниця. Суму такої курсової різниці необхідно показати або у складі витрат підприємства, або у складі доходів.

Кредитним договором можуть бути передбачені різні умови щодо нарахування та сплати відсотків за користування кредитом. Відсотки за кредитом є також монетарною статтею балансу.

Так, кредитним договором може бути передбачено як строки нарахування, так і строки погашення відсотків. У цьому випадку за відсотками необхідно визначати курсові різниці. Курсові різниці будуть визначатися внаслідок зміни валютного курсу, що діяв на момент виникнення заборгованості за відсотками, та курсу, що діяв на момент погашення такої заборгованості (або курсом, що діяв на дату складання балансу). У цьому випадку заборгованість за відсотками за користування кредитом виникне в момент, коли відповідно до кредитного договору підприємство зобов'язане нарахувати відсотки за кредитом.

Зазначимо, що заборгованість підприємства перед установою банку на суму відсотків за кредитом необхідно показати у складі витрат підприємства. Причому в цьому випадку у складі витрат сума відсотків за кредитом повинна бути відображена в той період, коли за кредитним договором підприємство зобов'язане їх нарахувати. Це пояснюється тим, що відповідно до п. 5 П(С)БО 16 «Витрати», витрати відображаються в бухгалтерському обліку одночасно із зменшенням активів або із збільшенням зобов'язань. У цьому випадку відбувається збільшення зобов'язань. Причому зобов'язання збільшуються на ту дату, коли підприємство зобов'язане нарахувати відсотки за умовою кредитного договору.

Також може бути така ситуація, коли кредитним договором не передбачається строків нарахування відсотків (а таке трапляється часто). У цьому випадку, як правило, підприємство спочатку перераховує кошти банку. Тобто курсових різниць за відсотками за кредитом може й не виникати, адже підприємство може в один день нарахувати відсотки за кредитом і в цей же день їх перерахувати. Але якщо підприємство нарахує відсотки іншого дня, ніж здійснить їх перерахування, то курсові різниці в цій ситуації необхідно розрахувати.

Таким чином, у відповідності до норм діючого законодавства України щодо використання кредитів в іноземній валюті суб'єкти господарювання зобов'язані придбати іноземну валюту для погашення суми кредиту і відсотків за ним за комерційним курсом на дату придбання.

Проте, на сучасному етапі негативним явищем, котре поглибилось у зв'язку зі складним суспільно-політичним становищем у країні, є збільшення обсягів неповернення кредитів.

Одним з наслідків фінансової кризи в Україні, зокрема, обвала курсу гривні по відношенню до іноземної валюти, є масова неплатоспроможність українських позичальників, що отримали банківські кредити в іноземній валюті. Так, стрімке знецінення гривні призвело до величезних збитків позичальників за валютним кредитним договором та їх неможливості погашати отримані кредити. Наслідки цього процесу можуть бути надзвичайно складними як для позичальників, так і для банківської системи в цілому.

Видання «Форбс» склало рейтинг банків із найвищим обсягом безнадійних кредитів, до якого увійшли Укрсоцбанк, Приватбанк, Райффайзенбанк Аваль, Укрексімбанк, ВТБ, Укргазбанк та Ощадбанк. Враховуючи реалії сьогодення, банкам і надалі слід очікувати погіршення платіжної дисципліни як фізичних, так і юридичних осіб, особливо у східних областях, де сконцентровано багато великих підприємств, які є клієнтами банків та отримували у них кредити. (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка кредитів в національній і іноземних валютах, в 2006 – 2014 рр.

Показник	Період					
	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010	2014р.
Курс, грн/дол. США	5,05	5,05	5,05	7,70	8,0012	16,18
Кредити всього, млн грн, в т.ч.:	143 418	245 226	426 863	734 011	717 540	1014 058
Питома вага всіх кредитів в іноземній валюті до загальної їх кількості, %	43,3	49,4	50,0	59,0	51,2	46,6
Кредити фіз. осіб, млн грн, в т.ч.:	33 523	78 543	155 446	273 801	235 332	207 421
Питома вага кредитів фіз. осіб до загальної їх кількості, %	23,4	32,0	36,4	37,3	32,8	20,45
- в національній валюті, млн грн.	13 749,0	28 345,0	54 970,0	75 274,0	63 612,0	109 394,0
- в іноземній валюті млн. грн.	19 774,0	50 198,0	100 476,0	198 527,0	171 720,0	98 027,0
Питома вага кредитів фіз. осіб в іноземній валюті до їх загальної кількості, %	59,0	63,9	64,6	72,5	73,0	47,3
- в іноземній валюті, млн дол. США	3 915,6	9 940,2	19 896,2	25 782,7	21 461,8	6 549,0

За даними таблиці 1 можна відмітити, що останніми роками спостерігалися тенденції до зростання кредитів всього. Зокрема і фізичних осіб та кредитів в іноземній валюті. Частка останніх в 2009 році набула максимального значення і складала майже 60%. Питома вага кредитів в іноземній валюті мала ще більше значення і в 2010 році складала 73%. Для 2014 року характерним було загальне скорочення всіх показників за виданими кредитами як в національній валюті, так і в іноземній.

Окрім того, в зв'язку з суттєвою зміною валютного курсу, виникли проблеми і з погашення валютних кредитів населенням. Це стосується як споживчих кредитів, так і іпотеки.

Не дивлячись на те, що з 2009 року валютні споживчі кредити в Україні заборонено, залишилось багато валютних позичальників, переобтяжених валютними кредитами. За даними НБУ 35,5% в банківському кредитному портфелі фізичних осіб складають саме валютні кредити. [9].

Розвиток валютного кредитування в Україні у зв'язку з настанням фінансової кризи призвів також до деякого погіршення фінансового стану ряду банківських установ через знецінення національної валюти та виникнення прострочених позик.

Основною реакцією банків на зростання частки прострочених кредитів в іноземній валюті було формування підвищених резервів та реструктуризації таких кредитів. Остання здійснюється у формі пролонгації валютних кредитів, а також їх трансформації в кредити, що номіновані у національній валюті.

Однак досвід країн, які проводили масштабну реструктуризацію кредитів в іноземній валюті, показав, що третина таких кредитів згодом знову стає простроченою.

Успіх реструктуризації проявляється лише згодом, після того, як банк може переконалися у здатності і готовності позичальника погашати кредит.

Розглянемо можливі умови програми реструктуризації валютних кредитів, яку можуть застосовувати банки, що мають прострочену заборгованість у двох основних напрямках:

1) зниження розміру відсоткової ставки:

- зниження діючої відсоткової ставки до певного рівня, визначеного самим банком;
- встановлення фіксованої відсоткової ставки до кінця терміну дії кредиту;
- можливість збільшення терміну дії кредиту;
- застосування стандартних схем погашення кредиту;
- погашення основної суми кредиту і поточних нарахованих відсотків щомісячно в повному обсязі

- перегляд і перезатвердження графіку погашення нарахованих і несплачених відсотків.

2) конвертація заборгованості

Здійснення конвертації залишку заборгованості (в повному обсязі) з іноземної в національну валюту за курсом МВРУ на дату укладання Договору про внесення змін, шляхом видачі двох разових кредитів в рамках одного кредитного договору в гривні (Кредит 1 і Кредит 2);

Можливість збільшення терміну дії кредиту;

Умови надання кредиту 1: Сума Кредиту 1 – еквівалент фактичної заборгованості за основною сумою кредиту, нарахованими і несплаченими відсотками на дату укладання Договору про внесення змін за офіційним курсом НБУ на 01.02.2014 року;

Схема погашення кредиту – стандартна або аннуїтет;

Відсоткова ставка – на рівні діючої ставки за валютним кредитом, але не нижче 13% річних;

Відсоткова ставка – фіксована до кінця терміну дії кредиту;

Умови надання Кредиту 2: Сума Кредиту 2 – різниця між сумою конвертації за курсом МВРУ і сумою Кредиту 1;

Схема погашення кредиту – стандартна;

Відсоткова ставка – 1% річних зі щорічним переглядом.

Для того, щоб реструктуризація була успішною, у позичальників і банків повинні бути партнерські відносини: позичальники розуміють можливості банку щодо реструктуризації, а банки мають в своєму арсеналі інструменти для роботи з такими клієнтами. Тобто в кожному індивідуальному випадку обидві сторони домовляються окремо.

Крім питання реструктуризації валютних кредитів суб'єктів господарювання і споживчих кредитів фізичних осіб, важливе значення має реструктуризація валютної іпотеки. Обговорення по реструктуризації боргів на державному рівні розпочалося в травні-червні 2014 року, коли курс почав стрімко зростати. Тому, сьогодні для банку вигода від введення реструктуризації іпотеки полягає в покращенні якості кредитів.

На сьогодні підписано текст Меморандуму, який ухвалено основними банками, і обговорюється разом з пакетом відповідних нормативів в парламенті. Розглянемо, як буде проходити реструктуризація? За проектом, кредит буде ділитися на дві частини, співвідношення яких буде визначатися індивідуально між банком та позичальником. За однією з них буде зафіксована оплата за курсом 8 грн/\$, за іншою – буде введена пільгова ставка. Також певну частину кредиту банк може списати.

Таким чином, позиція НБУ полягає в тому, що влада все-таки визнає відповідальність за скрутне становище, в якому опинилися власники валютних кредитів. НБУ, як фінансовий регулятор, своєчасно не стримав від кредитування в іноземній валюті. В свою чергу, банківські установи, проводили агресивну кредитну політику. І хоча Нацбанк України вживає певних стабілізаційних заходів, але соціальних потрясінь не уникнути. Банківські ресурси й надалі будуть дорогими, що може негативно вплинути на інвестиційні процеси в Україні, і надалі – на динаміку ВВП.

Література

1. Про введення додаткових механізмів для стабілізації грошово-кредитного та валютного ринків України [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України від 29 серпня 2014 р. – № 540 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0540500-14>.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» [Електронний ресурс]: від 01 січня 2012 р. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_022.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» [Електронний ресурс] : від 10 серпня 2000 р. – № 193 зі змінами та доповненнями. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>.
4. Галешук С. М. Окремі аспекти відображення операцій в іноземній валюті у фінансовій звітності підприємств [Електронний ресурс] / С. М. Галешук // Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент. – 2012. – Вип. 9(2). – С. 88-94. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9\(2\)_14.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9(2)_14.pdf).
5. Веріга Г. В. Операції підприємств в іноземній валюті: бухгалтерський аспект / Г. В. Веріга // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – Вип. 721: Менеджмент та підприємництво в Україні: Етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 62-67.
6. Мусієнко В. Кредит у валюті: бухгалтерський облік // Дебет-Кредит. – 2003, № 51-52.
7. Удосконалення валютної політики в регламентах суб'єктів господарювання / Г. В. Веріга, Е. В. Чехоцька // Вісник СевДТУ. – Севастополь : Видавництво СевНТУ, 2012. – Вип. 130: Економіка і фінанси. – С. 39-42.
8. Сугоняко О. А. Президент Асоціації українських банків (АУБ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://from-ua.com/obzor-pressi/335354-kak-reshit-problemu-valyutnih-kreditov-v-ukraine.html>.
9. <http://www.bank.gov.ua/control/uk>.

References

1. Pro vvedennya dodatkovix mexanizmv dlya stabilizacii groshovo-kreditnogo ta valyutnogo rinkiv ukraїni [elektronnij resurs]: postanova pravlinnya nacionalnogo banku ukraїni vid 29 serpnja 2014 r. – № 540 zi zminami ta dopovnennjami. – rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0540500-14>
2. Mizhnarodnij standart buxgalterskogo obliku 21 «vpliv zmin valyutnix kursiv» [elektronnij resurs] : vid 01 sichnja 2012 r. – rezhim dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_022
3. Polozhennja (standart) buxgalterskogo obliku 21 «vpliv zmin valyutnix kursiv» [elektronnij resurs] : vid 10 serpnja 2000 r. – № 193 zi zminami ta dopovnennjami. – rezhim dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>
4. Galeshhuk S. M. okremi aspekti vidobrazhennja operacij v inozemnij valyuti u finansovij zvitnosti pidpriemstv [elektronnij resurs] / s. m. galeshhuk // ekonomichni nauki. ser.: ekonomika ta menedzhment. – 2012. – vip. 9(2). – s. 88-94. – rezhim dostupu : [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9\(2\)_14.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecnem_2012_9(2)_14.pdf)
5. Veriga G. V. operacii pidpriemstv v inozemnij valyuti: buxgalterskij aspekt / g. v. veriga // visnik nacionalnogo universitetu «lvivska politexnika». – lviv : vidavnictvo lvivskoї politexniki, 2012. – vip. 721: menedzhment ta pidpriemnictvo v ukraїni: etapi stanovlennja i problemi rozvitku. – s. 62-67.
6. Musienko V. kredit u valyuti: buxgalterskij oblik // debet-kredit. – 2003, № 51-52.
7. udoskonalennja valyutnoї politiki v reglamentax sub'ektiv gospodaryuvannja / g. v. veriga, e. v. chexocka // vistnik sevdtu. – sevastopol: vidavnictvo sevntu, 2012. – vip. 130: ekonomika i finans. – s. 39-42.
8. Sugonyako O., A. prezident asociacii ukraїnskix bankiv (aub) [elektronnij resurs] – rezhim dostupu : <http://from-ua.com/obzor-pressi/335354-kak-reshit-problemu-valyutnih-kreditov-v-ukraine.html>
9. <http://www.bank.gov.ua/control/uk>

Косарева И. П., Белоусова С. В.

ПРОБЛЕМЫ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ВАЛЮТНЫХ КРЕДИТОВ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ И ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ КРЕДИТОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

Аннотация. В статье исследована проблема выплат валютных кредитов на фоне непростой финансовой и политической ситуации в государстве и последствия принятия законопроекта «О реструктуризации кредитных обязательств с иностранной валюты в гривну».

Ключевые слова. Финансовый кризис, заемный капитал, валютный курс, кредитный договор, курсовая разница, конвертация, реструктуризация.

Kosareva I., Belousova S.

PROBLEMS OF RESTRUCTURING OF FOREIGN CURRENCY LOANS OF BUSINESS ENTITIES AND CONSUMER LOANS TO INDIVIDUALS

Abstract. The paper investigates the problem of payment of foreign currency loans in background difficult financial and political situation in the country and the consequences of the bill «On restructuring of credit liabilities in foreign currency hryvnia.»

Keywords. The financial crisis, loan capital, exchange rate, loan agreement, the exchange difference, conversion, restructuring.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2015 р.